Per molts anys, Universitat Nova Història!

Autor: Marta Ferrer-Argote, Biel Ferrer i Puig
Data de publicació: 25-07-2023

En Biel Ferrer Puig, filòleg i professor de Llengua Catalana i Literatura, i Na Marta Ferrer-Argote Portocarrero, estudiant de Batxillerat, entrevisten En Jordi Bilbeny, arran de la propera celebració de la 10a Universitat Nova Història.

Amb motiu de la 10a Universitat Nova Història, que organitza l'Institut Nova Història del 2 al 6 d'agost de 2023 al magnífic convent de Sant Francesc de Montblanc, hem volgut parlar-ne amb el director, Jordi Bilbeny, com també sobre l'origen, el present i el futur de les seves recerques colombines i d'altres estudis, sobre l'evolució de la Universitat i sobre les activitats de l'Institut. Jo, Na Marta Ferrer-Argote Portocarrero, que acabo d'enllestir el Batxillerat Humanístic a l'Institut-Escola Puigcerver de Reus i que començaré a estudiar Traducció i Interpretació a la UAB el curs vinent, el vaig conèixer quan el vaig interviuar arran del meu Treball de Recerca sobre els successos més importants de la descoberta d'Amèrica: soc filla de pare català i de mare del Perú, d'on també era l'historiador i enginyer Luis Ulloa Cisneros (Lima 1869 – Barcelona 1936), que fou un dels primers intel·lectuals que gosà poder defensar la tesi de la catalanitat de Cristòfor Colom i de la Descoberta d'Amèrica. Aquesta coincidència em va interessar. Jo, En Biel Ferrer Puig, el conec des de l'any 1981, perquè me'l vaig trobar pels passadissos, al bar i, en acabat, a les aules de la facultat quan vaig començar els estudis de Filologia Catalana a la UAB, on vam coincidir. Ella i jo, Na Marta i En Biel, hem sumat, unit i reunit les nostres veus per tal de preguntar-li qüestions que poden ser del vostre interès, tant si ja en sabíeu res com si no.

1. Jordi Bilbeny: les recerques i els dies.

Dels teus darrers llibres, podem esmentar-ne, per la significació i pel que representen, els següents títols: sobre la Història de les Religions, La sardana i la religió de les bruixes (2015); sobre la Història de la Literatura Catalana,

Decadència i Inquisició (2018); sobre la catalanitat de Cristòfor Colom i la Descoberta d'Amèrica, Cristòfor Colom i l'Amèrica Catalana (2021); o sobre la presència catalana arreu del món, Redescobrint la Malta Catalana (2022). Com va començar aquest interès teu per fer aquest tipus de recerques històriques?

Jo soc llicenciat en Llengua i Literatura Catalanes per la Universitat Autònoma de Barcelona. Ja des d'un començament em va interessar tot el que està relacionat amb la llengua catalana. He escrit molta poesia i n'he publicada: el darrer poemari meu és Vell camí de l'esperit (2022). Aleshores, fa anys, vaig començar a interessar-me per aquestes qüestions, quan jo tenia 22 o 23 anys, amb el Jesús històric. Jo el que volia fer era una novel·la sobre el Jesús històric. Quan jo començo a preparar la informació sobre Jesús, veig que no quadren les coses: un evangeli en deia una cosa, la Bíblia una altra, un estudiós en diu una, un altre estudiós en diu una altra; així que vaig anar estirant molta informació, perquè, és clar, t'adones que certs textos o relats no tenen sentit. A mesura que passen els anys i els segles, els escrits es van renovant i aleshores els uns els escriuen d'una manera i els altres d'una altra.

Total, jo vaig començar a escriure el llibre, després vaig enviar un article a la Revista de Catalunya i a una altra revista per si els interessava això del Jesús històric, però em van dir que no. Això va ser l'any 1988-89. I l'any 92 vaig pensar que, en comptes de fer una novel·la sobre el Jesús històric, ja que a la gent no els interessa a causa de la seva fe, en faria una sobre En Colom: no hi ha una religió d'En Colom, no és cap déu. I aleshores, l'any 1992, se celebrava el cinquè centenari del descobriment d'Amèrica. Llavors vaig pensar: home, seria una bona època, en comptes de fer una novel·la sobre Jesús, per fer una novel·la històrica sobre En Colom.

Jo ja havia sentit a dir, de jove, en algunes ocasions, potser fins i tot ho havia llegit en algun llibre, que En Colom podia ser català. M'ho solia dir la gent gran, ens ho havia dit fins i tot el director d'una coral infantil, amb el qual cantàvem una famosa cançó d'En Colom: un cop acabada la cançó, ens deia que En Colom podia ser català, ja que molts estudiosos ho afirmaven. Jo tenia 10 o 11 anys i aquí es va quedar la cosa.

Un cop vaig acabar la carrera, vaig dir: ara sí que faré la novel·la del Colom català o la hipòtesi que En Colom pogués ser català. Quan començo a buscar la informació per nodrir-me a fi de poder escriure la novel·la, veig que no quadrava res, però no només en diversos autors, ja que cada persona en deia una cosa diferent: que era de Gènova o de Milà, o gallec o català. Fins i tot, el mateix autor en edicions diferents de la seva crònica varia el lloc de naixement d'En Colom. Llavors va ser quan vaig començar a adonar-me que passava alguna cosa: sobre qui escrivia els llibres, qui els supervisava, què passava a les impremtes, ja que molts d'aquests llibres hi eren editats i vaig començar a investigar sobre les impremtes, com ara la impremta i la cultura, la impremta i la política... fins que acabo trobant informació sobre les impremtes i el control ideològic i la censura dels llibres d'Història.

De quina mena de censura es tracta: qui l'exerceix i qui n'és la víctima?

Jo volia saber el que passava aquí i vaig començar la meva investigació. Veia que En Colom apareixia de moltes maneres diferents en diferents autors i llibres. Al primer viatge, fins i tot, ni tan sols es posen d'acord amb el nombre dels tripulants. Fins i tot, en una de les naus, algú fa noble el capità, però un altre text ens el presenta com a simple mariner. Aquí és quan vaig anar a parar als llibres de la Inquisició i la censura. Aleshores, un cop t'adones d'això, saps que censuren coses i en produeixen de noves, com ara alguns documents. És la censura d'Estat. Aleshores és quan recerco com la censura d'Estat amaga la Història, com la censura d'Estat desenvolupa tot un seguit de lleis que permeten censurar diferents obres a les impremtes i en els arxius i reescriure-les de nou sense cap mania.

Hi ha una organització que es dedica a la censura i reescriptiuració de llibres i documents, però alguns cops se'ls n'escapa algun: gràcies a aquestes badades, podem esbrinar algunes evidències. Per exemple, hi ha un autor que assegura que En Cristòfol Colom era genovès, d'una família noble. Però si era genovès no podia, per tant, pertànyer a una família noble, perquè el Colom genovès, com és més que provat, era plebeu. Per tant, en aquest punt, vaig dir que havia de llegir tot el que pogués. En àmbits molt diferents, fins i tot en el de la Medicina. Per exemple, es diu que a Amèrica hi havia una planta medicinal dita "hierba ecorzonera", que servia per guarir les picades dels escurçons. És evident que el nom castellà és una simple traducció d'un terme català. Així, doncs, a partir de petites proves, vaig anar construint aquesta nova versió dels fets: que hi va haver una Amèrica catalana molt abans que la castellana i que ha estat amagat per la censura d'Estat.

Has tingut complicacions a causa d'intentar fer la tesi doctoral sobre aquesta qüestió?

Doncs el meu primer ensurt va ser quan vaig intentar matricular-me per fer la tesi doctoral a Història Moderna sobre la censura aplicada els llibres d'Història: el director del curs de doctorat em diu que no podia fer-la, ja que això era de literatura. Jo li vaig dir que no tenia raó, car el meu estudi parlava sobre la censura dels llibres d'Història. Afortunadament, això m'ho va acceptar l'altre director del curs de doctorat (sort que n'eren dos): em va dir que era un bon tema, que era molt interessant i que amb prou feines no se'n sabia re. I em va admetre al curs.

El primer curs va anar genial, però resulta que a segon curs algú es va assabentar de la tesi que jo feia, perquè jo, mentrestant, anava fent conferències, explicant-ne coses. Quan vaig anar a parlar a Santa Coloma de Queralt, ja que d'allà era el meu director, li vaig preguntar si em volia presentar i em va dir que és clar que sí. Resultà que, al cap d'uns dies, aquest mateix director, el qual havia lloat el meu treball en públic i en privat, quan li truco per quedar, em diu que és millor que ho deixem per més endavant, però que aniria bé que canviés de tema de tesi doctoral, que fora millor que no anés de la censura sobre les temes d'Història d'Amèrica, sinó de la censura en general.

És clar, jo li vaig dir que de la censura general n'hi havia centenars, d'estudis i de tesis, i que, del lloc on vivim, Catalunya, creia que era fonamental un raonament sobre la Història censurada que s'ensenya. Jo ja no volia canviar de tesi. Llavors, rebo una carta certificada: va resultar que era el meu director anunciant-me que deixava de dirigir-me la tesi doctoral, perquè "el seu futur professional perillava", deixa textualment, i que me'n cerqués un altre. Per tant, jo vaig estar cinc anys buscant entre els meus contactes, diferents intel·lectuals, historiadors i polítics, per si algú em volia dirigir la tesi o coneixia algú que me la volgués dirigir. Això ho vaig fer quan tenia 34 o 35 anys. Aleshores, ja tenia connexions en el món polític i en el món intel·lectual, però tothom intentava evitar el tema. L'únic doctor que em va atendre, al qual li vaig portar diversos llibres i articles perquè veiés de què anava la meva tesi, em va dir que el tema l'apassionava, però que deixés passar l'estiu i que aleshores m'atendria millor, però quan vaig tornar a trobar-me amb ell, ja em va dir que ho havíem de deixar estar, perquè el tema el superava. Això no és una cosa que jo m'inventi: és que la gent no vol mullar-se en aquests temes. Són un autèntic tabú, que va més enllà de tot raonament i de tota mena de documentació.

Com veus la Història del Descobriment d'Amèrica explicada a les aules?

Senzillament, és un conte de fades. Tot el tema d'Amèrica, tot és un conte de fades, tota la Història és un constructe d'Estat, tant de l'Església com els primers viatges transoceànics, és que sí, que hi ha un continent, hi ha unes naus, hi ha uns navegants, hi ha un mar que es travessa, hi ha uns indígenes, però la part de qui ho fa, com es fa, qui són, quina ideologia tenen, quins ideals polítics, quina nacionalitat, tot això és el que s'esborra i es canvia. Diem que això passa amb el Descobriment d'Amèrica, però també passa amb Carlemany, passa amb les Germanies, amb Carles I, amb la reina Joana, amb Felip II i Felip III, amb el Franquisme, passa amb la monarquia absoluta, amb la invasió napoleònica, amb l'Imperi Romà. Passa amb tot.

S'hauria d'explicar amb tota mena de documentació que, per exemple, En Colom no era un genocida, sinó que va estar tota la seva vida vetllant per la llibertat dels indígenes, i va crear fins i tot unes normes perquè no se'ls pogués tocar res, o també perquè els intercanvis de material entre els descobridors i ells fossin equivalents en el que es donava i el que es rebia, de manera justa. Amb En Colom, es podria fer una bandera del respecte amb les diferents terres d'Amèrica. Però això seria anar en contra del que creuen diferents Estats que censuren la veritable Història, el gran problema per a poder-ho saber i poder-ne dir la veritat.

2. La Universitat Nova Història: 10 anys d'afanys.

Com valores l'evolució de la Universitat Nova Història ara que arriba a la xifra rodona de la desena edició?

L'evolució és força positiva. El primer any, que va ser a Crespià, al Pla de l'Estany, cada dia hi havia entre 80 o 90 persones assistint a les sessions, dinant, sopant... Quan la Universitat es va traslladar, al cap de dos anys, a Montblanc, va costar de tornar a aconseguir el nivell de participació que havíem assolit a la primera edició. Vam haver de replantejar-ne certs aspectes econòmics i així, de seguida, vam recuperar-hi l'assistència i, des d'aleshores, ha anat creixent fins al nombre d'inscrits de la primera edició. L'any passat vam superar els 200 en una línia clarament ascendent, sense tenir en compte la gent que va venir al concert, que era gratuït. Si en comparem els programes, la diversificació temàtica ha crescut molt. De participar-hi només investigadors de l'Institut Nova Història, ara la procedència dels ponents, els temes que s'hi exposen i l'ampli ventall d'actes complementaris s'ha diversificat en molts sentits.

Quins seran els principals continguts i al·licients per a assistir-hi enguany?

El primer contingut que en vull destacar és la conferència de la professora Claude-Brigitte Carcenac, Doctora en Història, especialista en Història de les Religions, que ens parlarà sobre la qüestió del culte a Mitra i ens exposarà les seves recerques sobre si l'hem de considerar un competidor del cristianisme; també en vull esmentar l'aportació crítica de la professora Anna Tarrés sobre l'estat actual de l'ensenyament de la Història de Catalunya a Secundària; la reflexió teòrica de l'escriptora Maria Lluïsa Amorós, comissària de l'Any Xavier Amorós, sobre la novel·la històrica, la novel·la literària i el procés d'escriure; la intervenció d'Enric Guillot sobre el poder de la marina catalana arreu del món, del segle XIII al XVII, a partir de mapes i de la presència de naus amb bandera catalana en llocs on ningú s'esperava trobar-la; jo mateix parlaré de l'origen català de la bandera dels Estats Units d'Amèrica, amb les barres vermelles, però sobre argent (color republicà) en comptes de l'or (el metall dels monarques); l'exposició «En un terrat la bella Flora un dia» sobre il·lustracions de sonets de Francesc Vicent Garcia, amb motiu de l'Any Rector de Vallfogona, el poeta barroc català més important, vinculat a la comarca de la Conca de Barberà; les presentacions de llibres: de N'Enric Vila, Lluís Companys. La veritat no necessita màrtirs; de N'Albert Pont, Via Única. Pla estratègic per a fer efectiva la independència de Catalunya segons el dret internacional; d'En Pep Mayolas: Teresa de Jesús, Clarissa, catalana, abadessa i doctora; els dos concerts, d'En Josep Tero i d'En Joanjo Albinyana, i el recital de poesia de poetes de la Conca de Barberà; els tasts de productes de gastronomia (formatges, confitures i melmelades) de la comarca, la visita a un celler de Barberà de la Conca...

Vull dir, però, que el principal al·licient per assistir-hi és la mateixa Universitat; és a dir, que no hi ha en tota la nació catalana cap Universitat ni cap Institut que repensi el nostre passat com ho fem nosaltres i que l'estigui restaurant com ho fem nosaltres: no acceptem la Història creada i editada pels inquisidors, no acceptem el discurs oficial creat per la censura d'Estat i la Inquisició i volem anar més enllà. Per tant, no ens creiem que el Siglo de Oro espanyol sigui castellà, definim el Siglo de Oro espanyol com a Segle d'Or català traduït sistemàticament al castellà, continuem defensant la nació catalana abans del Tractat d'Utrech, que inclou Nàpols, Sicília, Sardenya, que segurament inclouria algunes parts de l'Adriàtic, amb algunes illes gregues i amb una part de Grècia: això continua formant part de la nostra nació, almenys de la nostra nació cultural. Catalunya no s'acaba a les quatre províncies espanyoles. Per tant, en relació amb aquest passat, no és que vulguem recuperar l'imperi català perquè poguéssim anar a Atenes com si fóssim a Barcelona, no: del que es tracta és d'estudiar-ho en el context històric en què els catalans vam ser senyors de Grècia, de Macedònia, de Croàcia, d'Albània, de Xipre... Per tant, incorporem una part substancial esborrada del nostre passat com a part digna d'estudi, també de la Catalunya occitana o de l'Occitània catalana, que jo ja fa temps que en dic la cultura catalàunica d'Europa, la que passa cap a Alemanya, la que s'endinsa pel Nord a Itàlia, la que es mou a Dinamarca, la que roman a l'Estat francès, la que salta fins a Britània...

És l'única Universitat de la nació catalana que manté la llibertat de pensament, la llibertat de recerca i la llibertat de reconstruir el nostre passat, lliurement, sense traves, ni censura de cap mena. I, finalment, perquè mirem enrere així a fi de poder mirar endavant de la mateixa manera, també vull destacar la taula rodona que farem En Carles Móra i jo a l'entorn de la primera consulta sobre la independència de Catalunya, a Arenys de Munt.

3. L'Institut Nova Història: a la recerca del nostre passat esborrat per la censura.

Quines són les línies de futur de les teves recerques, de l'Institut Nova Història i de la Universitat Nova Història?

Qualsevol qüestió del nostre passat que estigui relacionada amb l'origen i l'expansió de la nostra llengua, de la nostra cultura, de la nostra nació, és del nostre interès: llengua, cultura, algunes conquestes militars, però també conquestes científiques, conquestes filosòfiques de la nostra nació que hagin estat esborrades... Es parla, per exemple, de Nostradama com si fos francès, però és un català occità que és a la cort del rei de França i hi és en tant que personatge impactant catalano-occità per formació (la seva dona és barcelonina), però ningú no parla de la llengua catalana a Anglaterra no només introduïda per Caterina d'Aragó, sinó també per Elionor d'Aquitània o per Joan Sense Fe i el seu germà Ricard Cor de Lleó (que tenia una obra important en poesia en llengua catalana, de la qual només en resta conservat un poema). Ningú no en parla, d'aquest passat. És aquest passat el que nosaltres estem interessats a recuperar, a estudiar-lo, a fer-lo arribar a la ciutadania catalana. Això és clau.

Si ara ja sabem que els orígens de la nació catalana no es troben als segle IX i X, com se'ns ha repetit fins a l'avorriment, sinó que Carlemany al segle VIII ja va amb la bandera catalana i alguns dels nobles i grans caps militars de Carlemany s'estableixen a Catalunya i creen la configuració de la Catalunya medieval feudal, doncs cal fer arribar

fins a aquest punt les nostres recerques. També sabem que els catalans ens establim en territori ibèric, en territori iberobasc: abans d'una Catalunya carolíngia, hi ha una Catalunya iberobasca. També, en la mesura que podem i de l'interès que suscita, l'estudiem. I, és clar, en acabat, l'expansió catalana pel món, tant si és a Amèrica, prou estudiada des del nostre punt de vista, com si és a l'Àfrica, que encara s'ha d'estudiar a partir de les primeres colònies cristianes catalanes que s'han perdut, que han caigut en l'oblit. O ningú no parla de Marco Polo com a català. Avui sabem, per estudis i fins i tot pels seus manuscrits originals, que els seus escrits no són pas en cap dialecte italià, sinó en "francoprovençal", que és una manera camuflada de dir que són en català: en el català occità de l'època... Som, doncs, en aquesta línia en què qualsevol indici que ens porti a repensar el nostre passat amb prou proves, dades, documentació, gravats i raons, ho aprofitarem.

Per acabar, com es finança tota l'activitat de l'Institut Nova Història i la Universitat?

L'Institut es finança a base dels adherits, que són totes les persones particulars (perquè no hi empreses) que paguen una quota voluntària al mes, al trimestre, cada mig any o un cop a l'any. Oscil·len entre 4€ al mes fins a 200€. Pel mig, hi ha molta diversitat de quotes. Ja ens agradaria que hi haguessin més empresaris o alguna institució pública que hi fessin més aportacions econòmiques, però, de moment, això és el que hi ha. I, afortunadament, ara fa un any, m'autofinanço el sou, cosa que m'ha permès relaxar-me mentalment i emocionalment, ja que fins ara, per a poder tenir uns ingressos mínims per a poder viure, havia de fer deu mil coses. Ara, si bé continuo fent i organitzant coses, ja no és amb aquell desfici de poder arribar a final de mes.

Quant a la Universitat Nova Història, es finança amb les aportacions dels membres del Consell Rector, que poden arribar a ser d'un total de 5 o 6 mil euros, i la resta es fa amb les inscripcions. No hi ha cap secret i la transparència és absoluta. Enguany, hem tingut, per primer cop, una subvenció de la Diputació de Tarragona de 7.000 €. I ja està.

Marta Ferrer-Argote, Biel Ferrer i Puig